

ความเป็นมาของปัญหา

หัวเมืองไทยฝั่งตะวันตกหรือมณฑลภูเก็ตในรัชกาลที่ 5 เป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจอย่างยิ่งบริเวณหนึ่ง เพราะอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ดีบุกและมีที่ตั้งเหมาะสมเป็นเมืองท่าค้าขายกับต่างประเทศ จึงมีความสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับรัฐบาลมาช้านาน โดยจัดส่งผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับส่วนกลาง คือ ส่วยดีบุกแทนแรง ก่อมาเปลี่ยนเป็นภาษีอากรผลประโยชน์ การวางนโยบายเศรษฐกิจหัวเมืองฝั่งตะวันตกจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรศึกษาวิเคราะห์ เพื่อสร้างความเข้าใจลักษณะนโยบายเศรษฐกิจที่มีต่อหัวเมืองฝั่งตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และนำไปสู่ความเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแถบนี้ด้วย นอกจากนี้การดำเนินนโยบายดังกล่าวในรัชกาลนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิเทโศบายป้องกันประเทศให้พ้นจากการแทรกแซงของมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษ ซึ่งกำลังแผ่อิทธิพลอยู่ในสหราชอาณาจักร (Straits Settlements) เพราะหัวเมืองฝั่งตะวันตกต้องผูกพันทางเศรษฐกิจกับเมืองท่าอังกฤษ เช่น สิงคโปร์ และสิงคโปร์ ในฐานะเป็นแหล่งเงินทุนแห่งหนึ่งและเป็นตลาดซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภคอื่น ๆ การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจหัวเมืองฝั่งตะวันตก เพื่อมิให้อังกฤษถือเป็นข้ออ้างเข้ามาแทรกแซงจึงเป็นเรื่องสำคัญควรแก่การศึกษาวิเคราะห์อย่างยิ่งเรื่องหนึ่ง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ต้องการศึกษาถึงนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเน้นการควบคุมภาษีอากรและผลประโยชน์ต่าง ๆ ของหัวเมืองฝั่งตะวันตกโดยวิเคราะห์ที่มาของนโยบาย จุดมุ่งหมาย วิธีการ องค์การที่ใช้ ตลอดจนผลของนโยบายดังกล่าว รวมทั้งบทบาทของรัฐบาลอังกฤษและกลุ่มอิทธิพลที่ผูกขาดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น ในส่วนที่มีผลกระทบต่อนโยบายเศรษฐกิจหัวเมืองฝั่งตะวันตกโดยส่วนรวม

ข้อสมมุติฐานของการศึกษาค้นคว้า

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีข้อสมมุติฐานคือ

1. รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายหลักที่จะใช้หัวเมืองไทยฝั่งตะวันตกเป็นแหล่งรายได้สนับสนุนการปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ ตามแบบตะวันตก โดยใช้วิธีตั้งอำนาจจัดเก็บภาษีอากรเข้าสู่ส่วนกลาง แทนระบบภาษีเหมาเมือง
2. สาเหตุที่ใช้นโยบายดังกล่าว เนื่องจากสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานทั้งภายนอกและภายในประเทศ คือ การคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยม การผูกขาดทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นของกลุ่มอิทธิพลเจ้าเมือง-เจ้าภาษี¹ อุปสรรคในกิจการเหมืองแร่และการจัดหาแรงงาน การค้าขาย และภาษีที่ดินเพื่อการเกษตร
3. รัฐบาลดำเนินนโยบายโดยให้ข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้ดำเนินงาน ในระยะแรกแต่งตั้งข้าราชการจากส่วนกลาง ต่อมาจึงแต่งตั้งขุนนางท้องถิ่นซึ่งมีฐานอำนาจทางการปกครองและเศรษฐกิจมั่นคงในหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตก
4. รัฐบาลสามารถตั้งอำนาจควบคุมการจัดเก็บภาษีอากรเข้าสู่ส่วนกลางได้ตามจุดมุ่งหมาย แต่มิได้ให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตและการสาธารณสุขปโภคต่าง ๆ ในหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตกนัก

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้มุ่งเฉพาะในระยะเวลา 2411 - 2453 ซึ่งอยู่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เน้นวิเคราะห์นโยบายเศรษฐกิจที่ใช้ ควบคู่กับระบบการปกครองแบบเทศาภิบาล เป็นต้นมาจนถึงรัชกาล โดยถือว่านโยบายเศรษฐกิจในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หมายถึงเฉพาะการดำเนินงาน เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับรัฐบาล อาศัย

¹ในวิทยานิพนธ์นี้ หมายถึง เจ้าเมืองที่ได้เป็น เจ้าภาษีผูกขาดการจัดเก็บภาษีอากรต่าง ๆ ในเมืองนั้น ๆ ซึ่งเรียกรวมว่าระบบ "ภาษีเหมาเมือง".

เครื่องมือค้ำยันนโยบาย (Policy Instruments) ที่สำคัญคือ นโยบายการคลัง (Fiscal Policy) ได้แก่ วิธีการค้ำยันภาษีอากร¹ นอกจากนั้นยังรวมถึง การใช้วิธีส่งเสริมกิจการเฉพาะอย่าง ซึ่งเป็นที่มาของภาษีอากรสำคัญ ๆ เช่น เหมืองแร่ที่บุก โดยหวังผลระยะสั้น เพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ ให้พ้นจากการแทรกแซงของมหาอำนาจตะวันตก การศึกษาจะได้พิจารณาในประเด็นสำคัญ ๆ คือ วัตถุประสงค์ วิธีการ ลักษณะองค์กรหรือบุคคลที่ดำเนินการ และผลที่ได้รับ

บริเวณที่ถือว่าเป็น "หัวเมืองไทยฝั่งตะวันตก" ได้แก่ เมืองต่าง ๆ ที่รวมเข้าเป็นมณฑลภูเก็ตในรัชกาลที่ 5 คือ กระจบุรี ระนอง ตรัง ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง ภูเก็ต พังงา ประเหลียน และกระบี่² ทั้งนี้การใช้คำว่า "หัวเมืองไทยฝั่งตะวันตก" ก็เพื่อจำกัดขอบเขตบริเวณที่จะวิเคราะห์ มิได้รวมถึง สตูล ปัตตานี ไทรบุรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลไทรบุรี แม้ใน พ.ศ. 2452 รัฐบาลจะได้แยกสตูลมาขึ้นกับมณฑลภูเก็ตแล้วก็ตาม เพราะถือว่าเป็นหัวเมืองมลายู มีปัญหาพื้นฐานและวิธีการค้ำยันนโยบายเฉพาะ ทั้งยังเข้ามารวมกับมณฑลภูเก็ตตอนปลายรัชกาลแล้ว³ จึงแยกออกจากขอบเขตที่ศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้

¹ สมนึก แดงเจริญ และทองศรี กำภู ณ อยุธยา, "นโยบายทางเศรษฐกิจ", ชุมนุมเรื่องน่ารู้ (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517), หน้า 33 . นโยบายเศรษฐกิจในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การดำเนินงานของรัฐบาล เพื่อมุ่งให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตเศรษฐกิจของประชาชน.

² ก.จ. ร.5 ม.2.1/2, พระราชอาณาจักรสยามแบ่งสำหรับการปกครอง

³ ชุนเสนาขุนวงศ์ภักดิ์ (พิตร ณ นคร), ประวัติและงานของพระยารัชฎานุประสิทธิ์ (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2513).

วิธีดำเนินการค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่

เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) คือ พระราชหัตถเลขาคราวเสด็จประพาสหัวเมืองบักขี้โตและพระราชดำริ หนังสือโต้ตอบทางราชการระหว่างส่วนกลางกับหัวเมือง เช่น หนังสือสั่งราชการของเสนาบดี กรมพระกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงเกษตราธิการ ซึ่งติดต่อกับข้าหลวงเทศาภิบาล และผู้ว่าราชการเมือง รวมทั้งรายงานตรวจราชการในระยะต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักฐานในรัชกาลที่ 5 เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ก็มีหลักฐานประเภทประชุมกฎหมายประจำศก ราชกิจจานุเบกษา และเอกสารของกงสุลอังกฤษ

เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) มีหนังสือเกี่ยวกับเศรษฐกิจในหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตกทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วิทยานิพนธ์ บทความในหนังสือและบทความจากวารสารประกอบการวิจัย โดยค้นคว้าจากเอกสารที่สำคัญ ๆ ต่อไปนี้คือ

1. หอจดหมายเหตุแห่งชาติและหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
2. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ศูนย์เอกสารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ หอสมุดกลาง

กลางและศูนย์เอกสารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์และสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่องนี้ จะทำให้ได้ทราบถึงนโยบายเศรษฐกิจที่รัฐบาลใช้กับหัวเมืองไทยฝั่งตะวันตก ในด้านจุดมุ่งหมาย ลักษณะการดำเนินนโยบายและผลที่ได้รับ ซึ่ง

ซึ่งจะเป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นนโยบายเศรษฐกิจที่รัฐบาลมีต่อหัวเมืองภาคใต้ส่วนนี้ และ
สามารถนำไปใช้สำหรับศึกษาเปรียบเทียบกับนโยบายเศรษฐกิจที่รัฐบาลมีต่อบริเวณอื่นใน
ระบบเดียวกัน ทั้งยังเป็นบทเรียนทางประวัติศาสตร์ สำหรับการวางนโยบายเศรษฐกิจที่มี
ต่อหัวเมืองซึ่งมีลักษณะปัญหาและองค์ประกอบต่าง ๆ คล้ายบริเวณฝั่งตะวันตก นอกจากนี้
การศึกษาเรื่องนี้จะช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้อีกด้านหนึ่งด้วย

อักษรย่อที่ใช้ในเชิงอรรถ

กจร.	หมายถึง	กองจดหมายเหตุแห่งชาติ
กษ.	"	กระทรวงเกษตรราธิการ
ค.	"	กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
ค.	"	กระทรวงการต่างประเทศ
บ.	"	เบ็ดเตล็ด
ม.	"	กระทรวงมหาดไทย
ร.5	"	รัชกาลที่ 5
ร.6	"	รัชกาลที่ 6
ร.7	"	รัชกาลที่ 7
B.P.P.		British Parliament Papers

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต้นฉบับไม่มีหน้า 7 - 8

NO PAGE 7 - 8 IN ORIGINAL

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

